

INTERVJU SA HALJITOM GAŠIJEM

Priština | Datum: 28. jun 2019.

Trajanje: 84 minuta

Prisutni:

1. Haljit Gaši (Sagovornik)
2. Anita Susuri (Vodila intervju)
3. Besarta Breznica (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Anita Susuri: Recite nam neku vašu uspomenu iz detinjstva?

Haljit Gaši: Imao sam manje-više dinamično detinjstvo tako da su moje uspomene iz detinjstva malo izbledele. One su izbledele a važni događaji ostaju u sećanju. Onda čak i uspomene iz detinjstva blede. Ali, sećam se mog detinjstva u Janjevu i bilo je jako živahno. Bilo je puno ljudi, bujilo je puno malih preduzeća. Svaka porodica je imala svoj biznis.

U socijalističkom sistemu, Janjevo je cvetao u malom kapitalističkom sistemu. Ljudi iz Janjeva su bili vredni, uspeli su da imaju dobar život uprkos tome što su živeli u planinskom kraju. U tim uslovima, bez obradive zemlje, bez ikakve druge aktivnosti, ipak, postojali su ti zanati iako ih je nekolicina ljudi mrzela, donosile su prihod porodicama iz Janjeva. Veliki broj učenika u školama, to jest, bilo je pet ili šest odeljenja na godini što znači...

Anita Susuri: U koju ste školu išli?

Haljit Gaši: Zvala se “Vladimir Nator” pre rata, u Janjevu. Sad, kada smo se odvojili od sistema, škola je dobila naziv “Shtjefen Gjeçovi,” [Stefan Gečov] gde sam i radio. Bio sam sekretar u školi devet godina. Onda...

Anita Susuri: Govorili ste nam kakva su bila odeljenja.

Haljit Gaši: Odeljenja su imala veliki broj učenika, i paralelna odeljenja su imala pet ili šest [razreda] tokom godine. Tako da, svake godine je bilo pet ili šest paralelnih odeljenja. Ponekad je škola radila u tri smene jer nija imala prostora za sve učenike. Jer je svaka porodica imala barem desetoro dece, najmanje, neki čak i više. Tako da je Janjevo imalo puno stanovnika do 1989. Po poslednjem popisu u... u kojem su i Albanci učestvovali, broj stanovnika je bio do šest hiljada. Sada, od popisa 2012, Janjevo ima jedva dve hiljade stanovnika.

Anita Susuri: Čime su se bavili vaši roditelji? Vi ste jedan od najstarijih stanovnika Janjeva. Da li se sećate tog porodičnog života?

Haljit Gaši: Moj otac je bio rudar, moja majka je bila domaćica. Bilo nas je osmoro dece. Naš otac nas je podigao rudarskom platom i obrađivao je zemlju. Imali smo neku zemlju i obrađivali smo je. Tako da pored njegovog posla, jer je na posao išao pešaka sat i deset minuta da bi stigao u Kišnicu, u rudnik Kišnicu, obrađivao je i zemlju. Svo osmoro nas je poslao u školu sa svojom rudničkom platom.

Anita Susuri: Možete li da opišete atmosferu u centru Janjeva iz dana kada ste bili dete?

Haljit Gaši: Rekao sam da je bilo jako živahno. Videli ste kako su kuće uništene jer su zanemarene. Janjevo se prazni od '90-ih. Nisu videli perspektivu ovde. Prvo, manjak vode je naterao ljude da napuste Janjevo, ovu lepu sredinu koju Janjevo ima.

Manjak pijaće vode je karakteristika, nestašica vode je ogromna. Ni ljudi koji su bili na vlasti pre, ni ovi koji su na vlasti sada, nisu uspeali da obezbede vodu dostupnu 24 sata, to je nesreća, to je nesreća da u ovom veku imamo manjak vode do 20 sati. Pet dana nisu dolazili ljudi koji snabdevaju vodom u Janjevu...

Tako da su ti uslovi, prvobitno su ti uslovi uticali, onda isto i kada je došao Šešelji od '91. Došao je dva puta u Janjevo i pretio je Hrvatima da će... da će ubiti sto Hrvata u Janjevu za jednog Srbina ubijenog u Hrvatskoj. Tako da su bili primorani da se presele.

Anita Susuri: Pre nego što nastavimo sa ovim, htela bih da se vratimo nazad. Dakle, živeli ste ovde u ulici *Saraj*.

Haljit Gaši: Da.

Anita Susuri: Kakva je bila ulica?

Haljit Gaši: Janjevo je jedno od najstarijih naselja na Kosovu. Ima staru istoriju. Ja prikuplja podatke da napišem nešto, ali još uvek nisam to uradio. Ja sam jedan od osnivača sastanaka... Tu su Književna okupljanja Stefana Gečova¹ u Janjevu. Od 2001, ja sam jedan od osnivača Okupljanja Stefan Gečov.

Tokom tih sastanaka se puno priča o istoriji Stefana Gečova koji je rođen u Janjevu, živio je u Janjevu jedan kratak period, ima i neke priče o Janjevu. Janjevo se spominje u puno istorijskih knjiga i puno se pominje u knjigama o Osmanskom carstvu, ali i u knjigama pre Osmanskog carstva.

¹ Stefan Konstantin Gečov-Krijeziu [Shtjefën Konstantin Gječov-Kryeziu] (1874-1929) bio je albanski katolički sveštenik, etnolog i folklorista. Smatra se ocem albanskih folklorističkih studija.

Dogovorili smo se i da pričamo anegdote. Amerikanci su uložili u ovu ulicu, Ulicu *Saraj*,² uložili su u nju 2002. I na otvaranju ove ulice ja sam nešto rekao, rekao sam nešto što je podiglo prašinu, “Kad su Pariz i London bili pokriveni blatom, Janjevo je bilo asfaltirano.”

Staro Janjevo je bilo malo više nego danas. Ali, tokom Osmanskog carstva, ovo naselje je imalo lepše kuće u poređenju sa drugim naseljima, i zbog toga što su izgledale kao *saraj*, to naselje su nazvali *Saraj*. Nismo promenili ime *Saraj* ni tokom komunističke vlade, i nismo ga promenili ni nakon rata. Nismo promenili ime. Tako je naselje u kojem živim dobilo naziv.

Anita Susuri: Možete li nam reći nešto o uticaju turske kulture u Janjevu? Dakle, kuće, trotoar.

Haljit Gaši: Pokušavam da vam dam precizne podatke, ali ako grešim to je zato što nisam istražio onoliko koliko je trebalo, nismo istražili. Ali biće istraživanja. U starim kućama možete da vidite uticaj turske kulture, kuće sa posebnom vrstom kuhinje, dnevne sobe, ka istoku gde kuća...

Anita Susuri: Da li se vi sećate vaše stare kuće?

Haljit Gaši: Ne, ne sećam se. Ne sećam se jer je moj otac srušio kuću kada sam imao dve godine, i nažalost nemam nijednu sliku te kuće. Dve ili tri kuće koje su kao što sam rekao uništene. Neka vrsta maltera, kako se zove? U to vreme su koristili malter. Sagradili su... čak su i kule građene toko osmanskog perioda, možda čak i pre. To je neka vrsta, kako se zove materijal maltera, ne sećam se sad.

Janjevo ima mnoge vrednosti. Bila je jedna inicijativa da se [Janjevo] sačuva. Jednom davno, Opština Lipljan u saradnji sa Ministarstvom kulture je došlo na ideju da ga sačuva i da se proglasi muzejom. Ali, nije se desilo. Svakog dana se gubi sve više i više starih tragova, stari tragovi se gube i zbog nasilnika koji zbog nekoliko benefita uništavaju artefakte koji mogu da budu veoma važni.

Anita Susuri: Kula *Saraj* je ovde blizu, zar ne? Kula Paša Karadaku ja mislim. Da li se sećate toga?

Haljit Gaši: Iskreno da vam kažem, prolazio sam tamo na mom putu ka školi, ali uništili su je iz zavisti, nisu mi dozvolili da uđem unutra, tako da izgleda... način na koji je ta kula izgledala kad je u njoj moglo da se boravi. Ja sam je video tek kad je bila napuštena i onda su je malo oštetili. Oštetili su je, ali svaki put kad smo prolazili navirale bi nam uspomene iz nekih knjiga koje smo čitali o bitkama koje su se desile na tim kulama. I... Nažalost, trebalo je da se stavi pod zaštitu Ministarstva kulture na Institutu za zaštitu kulturnog nasleđa, nažalost. Možda je registrovana na Institutu za zaštitu tih spomenika, ali se iz dana u dan uništava. I malo, promenili su unutrašnjost, ali spolja je ista, takva je od početka.

Anita Susuri: Koliko godina ste pohađali školu u Janjevu?

² Turski: *Saray* znači mesto, ali je preuzeto i u albanskom kako bi se dala imena naseljima.

Haljit Gaši: Da, osam godina. Od prvog do osmog razreda. I vezano za to, Janjevo je poznato po svojim zanatlijama. Još uvek postoji anegdota, prenosi se s osobe na osobu, nije ništa napisano, ipak... kada je Nastradin posetio Janjevo, pitao je ljude... zapravo, pre nego što ih je pitao šta su radili, hvalio se o svojoj bašti, o veličini svojih kupusa i da ne postoje kolica u koja njegov kupus može da stane.

Sad, ljudi iz Janjeva se sećaju šta je on rekao kada ih je prvi put posetio. Kada ih je posetio drugi put, radili su sa svojim čekićima, pravili buku. Pitao je jednog od njih, "Na čemu su radili?" "O, pravili su kolica za vaš kupus." I kada su shvatili da je imao... on ih je prokleo, "Dabogda nikad ne postali ni selo ni grad." Verujemo da zbog te kletve Janjevo nije ni grad ni selo.

Anita Susuri: Janjevo je takođe poznato i kao mesto koje je imalo puno vrsta voća, povrća, da li se sećate toga?

Haljit Gaši: Negde posle Drugog svetskog rata, po onome što znam, jer je moj deda bio majstor vinove loze. Uvek se sećam da su ova brda bili vinogradi. Ona su sada uništena, ali su sva ova brda bila prepuna vinograda, a grožđe koje se proizvodilo u Janjevu bilo je izvanrednog ukusa koje nema cenu. Ali od '85-'85 kada je izgrađen šator na jezeru Badovac, počeo je da oštećuje voće i povrće u Janjevu.

Isparavanje Badočkog jezera zadalo je dosta nevolja Janjevu. Od tada su plodovi u Janjevu oštećeni. Istina je da se u Janjevu nalazilo svako voće koje je postojalo. Nigde drugde na Kosovu to niste mogli da nađete. Ali od '90-ih pa nadalje ljudi su odustali, posebno od vinograda. Od svega toga ostala su samo dva-tri vinograda. Pored zemljoradničke zadruge, nekada je bilo oko 50 hektara vinograda, a sada su opusteli. KAP [Kosovska agencija za privatizaciju] ga je nekome prodala i oni su promenili delatnost.

Anita Susuri: Dok ste odrastali u Janjevu, koja su vam bila neka od najzanimljivijih mesta?

Haljit Gaši: Imali smo bioskop u Janjevu. Moj sin koji ima dvadeset godina ne zna šta je bioskop. Mi smo odrasli u bioskopu. Zna, ja nisam imao tu mogućnost da priuštim tu radost gledanja filmova mom sinu ili pozorišnu predstavu u... jer nije postojalo.

Anita Susuri: Da li se sećate vremena kada ste išli?

Haljit Gaši: Kada sam išao prvi put, bio sam učenik drugog razreda, i osećam se da i sada to proživljavam. Istina je, velika istina da je tada to bilo drugačije iskustvo. Sad, zbog tehnološkog napretka, izgubili smo uzbuđenje gledanja sjajnih filmova ili posećivanja zanimljivih mesta jer su ekrani omogućili da svet bude pristupačan.

Vidimo ceo svet na našim telefonima i ništa se ne čini zanimljivim, ali tada, razvoj je bio sporiji a emocije veće. Zbog sporih i spontanijih razvoja, život je bio spontaniji. Pričali smo, na primer, o braku, o

kulturnim događajima, pričali smo o tome dve-tri nedelje pre nego što bi se desilo. Sad, ljudi uopšte ni ne pričaju o kulturnom događaju jedan sat, ili o sportskom događaju ili o venčanju.

Anita Susuri: Koje filmove ste gledali?

Haljit Gaši: Nije bilo puno izbora, šta god smo imali iz lipjanskog Kulturnog centra, to smo gledali. Uglavnom su to bili filmovi sa Indijancima, i albanski... *Uka sa Prokletija*, prvi film koji smo gledali na albanskom je bio *Uka sa Prokletija*. Faruk Begoli je igrao u njemu, imao je jednu od vodećih uloga.

Bilo je posebno zadovoljstvo čuti albanski u bioskopu dok ste gledali *Uku sa Prokletija*, bilo je kao... ne mogu da opišem kako smo se osetili kada je po prvi put film na albanskom pušten u našem bioskopu. Jer smo puštali filmove sa titlovima, prevedene sa srpskog. Ali na albanskom, da čujete ljude kako govore na albanskom, to je bio *Uka sa Prokletija*.

Anita Susuri: Ko je najviše posećivao taj kulturni i društveni život? Samo Hrvati ili i Albanci?

Haljit Gaši: Uglavnom su Hrvati bili organizovaniji. Ja ovo kažem, svuda sam to govorio, čak ću reći i u ovom intervjuu, oni nažalost nisu Hrvati. Oni su Albanci, jer nema Hrvata sa prezimenom Mazerkić. Zvali su se Marzekaj, ali je uticaj Hrvatske katoličke crkve učinio svoje. Sa različitim privilegijama.

Sva prezimena građana Kosova i Makedonije do '58. bila su sa afiksom vić, vić, na primer, moja porodica se prezivala Aliu, a nekada je bilo Aliević do '58. Uopšte, svi smo imali afiks vić. A oni katoličke vere bili su skoro asimilovani. Bili su asimilirani od '58. pa nadalje. U Janjevu nije bilo Hrvata.

Tu su boravili neki putujući Hrvati u vreme Dubrovačke Republike, a ostali su ovde u Janjevu. Ali sve su to Albanci. Ne možete reći, hrvatske porodice su imale dvanaestoro, trinaestoro, četrnaestoro dece. Svi su imali po četrnaestoro, petnaestoro, šesnaestoro dece...

Anita Susuri: Zašto se desila ta asimilacija?

Haljit Gaši: Asimilacija se desila zbog privilegija. Hrvatska katolička crkva im je dala privilegije i tako su se asimilovali, asimilovali su se. Na primer, sebe su nazivali Hrvatima, ali njihovi očevi su umirali sa belim *plisom*³. *Plis* nije relikvija, nije deo hrvatske zajednice, to je naša...

Anita Susuri: Da li je crkva uvek imala uticaj na hrvatsku zajednicu kada ste bili mlađi i...

Haljit Gaši: Da, da, da. Konstantno je imala uticaj. Još uvek ga ima. Nažalost, nastavlja da ima uticaj, ali šta možemo. Ljudi treba da izraze ono što osećaju iznutra. Znae, Hrvati...

³ Tradicionalna kapa od belog filca u obliku kupe, razlikuje se od regiona do regiona, izrazito albanska.

Anita Susuri: Rekli ste da ste završili osnovnu školu u Janjevu, šta se desilo nakon toga?

Haljit Gaši: Ja, želeo sam da idem... moj otac je želeo da postanem imam, tako da sam se prijavio za *medrese*,⁴ ali nažalost nisam upao. Okolnosti su bile takve da sam zakasnio da se prijavim da budem imam. Želja mog pokojnog oca da ja... ja sam bio jedan od najboljih učenika u Janjevui njegova želja je bila ta da, ne da postanem imam, već da završim *medrese*. Nije hteo da postanem imam po svaku cenu. Hteo je da steknem znanje o veri i onda odlučim šta ću da studiram. Imao je napredne ideje, kratko je živio ali je voleo školu. Živeo je kratko, ali je voleo školu. Ja sam sad star koliko i on kada je umro. Onda, išao sam u srednju školu. Išao sam u pravnu srednju školu, bilo je...

Anita Susuri: Pre nego što nastavimo, pošto pričamo o veri, džamija u bazaru, mislim da nema ime...

Haljit Gaši: Ima, Murat-begova džamija.

Anita Susuri: Murat-begova. Da li imate neke uspomene te džamije?

Haljit Gaši: Da, imam dobre uspomene na tu džamiju, takođe sam bio veoma mali kada me je otac prvi put odveo tamo. Kada sam ušao u džamiju imao sam još snažniji osećaj nego u bioskopu. Ranije ste pitali za bioskop, sada vam pričam o osećaju koji sam imao kada sam prvi put otišao u džamiju. Oštećena je nekoliko godina nakon rata, sve do 2014. godine kada ga je nakon mnogo pokušaja obnovilo tursko vladino udruženje TICA. Uložila je i restaurirala zgradu. Ovo je prva zgrada koja je bila takva, ali je obnovljena. U stvari, u minaretu je samo blato uklonjeno sa kamenja. Minaret je bio isti kao danas. Tamo su stavili malo mermera, jer je minaret isti kao što je bio, pa je janjevačka džamija podignuta pre oko 200 godina, a možda i više od 200 godina.

Anita Susuri: Kako je se sećate? Kako je tada izgledala?

Haljit Gaši: Pa, počelo je, bez nadgledanja je počela da biva oštećena, ne sećam se baš dobro spoljašnjosti. Ali, šta se tamo učilo... imam puno lepih sećanja iz unutrašnjosti džamije, i dobro je da su je popravili od spolja.

Anita Susuri: Recite nam vaša sećanja ako možete?

Haljit Gaši: Pokušavam iako sam vam rekao, Anita, da...

Anita Susuri: Da li ste išli tamo sa svojim prijateljima? Da li je postojalo odeljenje kojem je predavao imam?

⁴ Muslimanska verska škola, jedina škola u kojoj se nastava odvijala na albanskom do 1945. godine.

Haljit Gaši: Nisam išao u školu tamo, išao sam samo tokom Ramazana sa mojim ocem za *Tarawih*⁵ i molitve. Počeo sam rano da se molim, još uvek to radim. Ali, zbog nekih raznih prekida, hteli su da odvoje veru od škole... praktikovanje religije je bilo ograničeno.

Anita Susuri: Tokom komunizma?

Haljit Gaši: Da, tokom godina komunizma je javno pokazivanje religioznih osećanja bilo smanjeno. Morali ste to da zadržavate za sebe i da ne pokazujete. Srećom, sada možemo da se szražavamo bez problema.

Anita Susuri: Da li se sećate Janjeva, do koje godine su ulice bile kaldrmisane? Kako je to bilo?

Haljit Gaši: Ne, deo Janjeva koji je bio u kaldrmi ne postoji, staro Janjevo. To bi trebalo da otkriju arheolozi. U Janjevu ima mnogo miniranih pećina, ali postoji još jedna anegdota koju niko nije negirao, ali i nije dokazana. Kažu da je pas koji je jurio zeca prošao kroz Gadime i izašao u Janjevo. U pećini Gadime, ima nekih mermernih kamenova koji su bili slični onima u Gadimeu, ali to još nisu istražili.

Anita Susuri: Da li ste ikada posetili ta mesta?

Haljit Gaši: Da, da, da, posetio sam ih. Naime, posle rata jedan građanin ovde je otkrio minu koja je korišćena do pre Drugog svetskog rata, pre Prvog svetskog rata. Ušli smo tamo i bile su dve-tri hronike... ali na ulazu Janjeva ima mesto Gradina, kao deca smo se igrali u tim pećinama. Bilo je... neki kažu da unutar tog kamenja postoji naselje ili tvrđava koja je služila kao osmatračnica. Sa te tačke se sve vidi i bilo je kao osmatračnica, ali nismo uspeli da prođemo, ili je možda neko namerno prošao i zatvorio, ali u Janjevu ima dosta toga da se istraži. Ima mnogo toga da se istraži...

Anita Susuri: Govorili ste nam o srednjoj školi. Da li je to bio prvi put da ste bili van Janjeva?

Haljit Gaši: Da, istina, istina. Moji ujaci su živeli ovde blizu, u komšiluku. Živeli su tamo gde sam parkirao auto, tako da nisam morao da napuštam Janjevo. Bilo je žalosno jer nismo završili dve godine... takav je bio sistem obrazovanja, prve dve godine su bile opšte, neorijentisane, imali smo opšte predmete. Tada su druge dve godine bile kao sada kada idu u deseti razred. Nama je to bila treća i četvrta godina. Prvu i drugu godinu imali smo opšte predmete, pa treću i četvrtu... te prve dve godine smo završili u srpskom selu jer u Lipljanu nije bilo dovoljno mesta za nas. Bila je to zgrada osnovne škole, ali smo tamo išli u srednju školu u podne. U Donjoj Gušterici. Ovde postoje tri srpska sela, vezani smo za ta tri sela.

⁵ *Tarawih* se odnosi na dodatne ritualne molitve koje muslimani obavljaju noću nakon iša-namaza tokom svetog meseca Ramazana.

Anita Susuri: Na albanskom ili srpskom?

Haljit Gaši: Albanskom, albanskom. To je bio deo lipljanske srednje škole. I Srbi su učili u nekim od tih učionica. Oni su bili podučavani na srpskom, mi na albanskom. Ne, ne, ne, srećom ne.

Anita Susuri: Kakav je taj period bio za vas?

Haljit Gaši: To je bilo jako teško vreme jer i ekonomska situacija nije bila dobra, i prevoz nije dobro organizovan. Janjevo i dalje ima problema sa prevozom. Moja deca imaju iste probleme koje sam ja imao kada sam išao prevozom u školu. Nažalost, ista stvar se nastavlja od '90 do 2019, postoje problemi u transportu u Janjevu. Bilo je autobusa, ali bili su retki u podne, a broj stanovnika je bio veliki.

Anita Susuri: Da li je postojao period kada niste imali prevoz? Kako ste stizali tamo ili kako ste se vraćali?

Haljit Gaši: Često smo se vraćali pešaka, trebao bi nam jedan sat, sat i po da se vratimo kući, često se dešavalo...

Anita Susuri: Kako je to bilo?

Haljit Gaši: Bilo je zabavno na neki način jer zajedno, bili su isti ljudi od prvog razreda do druge godine srednje škole. Kako smo mi počeli... bili smo veoma bliski. Mi... bilo je jako zabavno, pogotovo u leto i u proleće. Bilo je malo teže tokom zime, ponekad bismo ostajali zaglavljani tamo noću i bilo bi teže, bilo je pasa i ostalog, bili smo mladi. Ali uglavnom je tokom leta i proleća bilo zabavno.

Anita Susuri: Kada ste bili mladi, čuli smo da je Janjevo bilo poznato po svojim barovima i noćnom životu. Da li ste bili deo noćnog života?

Haljit Gaši: Ne, ne, nikad, nisam bio deo noćnog života pre ili posle rata. Nisam, nisam... ali bilo je Albanaca koji su bili deo toga. Na primer, ako je u Janjevu postojala prodavnica, bilo je devet kafića. Proporcija je bila jedan prema devet. Bilo je mnogo malih kafića, ali su bili veoma posećeni i prepuni... jer je bilo puno mladih ljudi. Mislim, sve što su doneli...

Petak je bio pijačni dan u Janjevu, održava se i... sada je relikv vremena. Postoji pijaca koja traje sat vremena, ljudi se šetaju i... ali petak je nekada bio dan slavlja u Janjevu. Takođe, ne samo zbog molitve petkom, već i zbog pazara. Sva janjevačka okolna sela... Janjevo je, zapravo, do 1959. godine imalo status opštine, bilo je opština. U sastavu opštine Janjevo bilo je 12 sela. Od 1959. godine izgubila je taj

status, pokušavali smo da ga vratimo posle rata, ali nismo uspeali. Ahtisari⁶ nije želeo da Janjevo ima status opštine.

Drugi Deo

Anita Susuri: Spomenuli ste pijačni dan. Možete li da opišete atmosferu iz tog perioda?

Haljit Gaši: Sad moram da se vratim unazad (smeje se). Bilo je zabavno, bilo je zabavno, bilo je živahno, ljudi su kupovali namirnice, proizvođači i trgovci. Proizvođači su bili uglavnom oni koji su donosili svoje produkte iz sela kao što su Bandulić, Glogovac, Slovinje, Smoluša. Nikada nisu ništa vraćali, sve su prodali.

Anita Susuri: Šta su prodavali?

Haljit Gaši: Pa, povrće, mleko i mlečne proizvode. Svi mlečni proizvodi su prodavani...

Anita Susuri: Da li je bilo i plastike?

Haljit Gaši: Proizvodi od plastike su janjevački. One su bile pravljene za prodaju, ali se nisu prodavale na pijaci, već u drugim gradovima. Kad god se organizovao vašar, kako su se nekada zvali, uvek ste imali deset-petnaest preduzeća iz Janjeva, kad god u bivšoj Jugoslaviji.

Ne samo na Kosovu, već svuda u bivšoj Jugoslaviji. Na primer, ja sam služio vojsku na jednom jugoslovenskom ostrvu, zvalo se Vis, u Hrvatskoj je. I tamo ste imali janjevske Albance, mislim janjevske Hrvate. Ostrvo na koje turisti nisu smeli... ali čak i na najdaljoj tački Jugoslavije mogli ste da nađete Janjevce. Ali oni su nas snabdevali mlečnim proizvodima, povrćem i voćem, zapravo ne, ne voćem, imali smo voće. Ali, povrće ovde nije raslo zbog vode, nedostatka vode i zemlje iz kamenoloma. Snabdevali smo se povrćem iz okolnih sela.

Anita Susuri: Ko je uglavnom posećivao kafiće?

Haljit Gaši: Pa, Hrvati. Oni koji su sebe nazivali Hrvatima. Bilo je malo Albanaca, malo Albanaca. Dve čajdžinice su pripadale Albancima, ne u centru gde ste vi bili. Sve su pripadale Hrvatima. Ona u koju

⁶ Martti Oiva Kalevi Ahtisaari (1937-) je finski političar, dobitnik Nobelove nagrade, diplomata UN i posrednik. Ahtisaari je bio specijalni izaslanik Ujedinjenih nacija za Kosovo, zadužen za organizovanje pregovora o procesu statusa Kosova, čiji je cilj bio rešavanje dugotrajnog spora na Kosovu, koje je kasnije proglasilo nezavisnost od Srbije 2008. godine.

ste vi otišli se zvala Baščaršija čak i pre. Onaj koji ju je kupio, Albanac, zadržao je isto ime, nije promenio ime kafića. Ostali su promenili imena, ali taj je jedini... Ne sećam se kad se taj kafić otvorio.

Anita Susuri: Taj kafić, *Baščaršije*, da li se sećate, da li je bio tamo kada ste bili mali?

Haljit Gaši: Da, da, rekao sam vam. Bio je malo drugačiji, bio je renoviran, poslednji kupac ga je malo renovirao, ali ne sećam se kad je izgrađen, tako ga se oduvek sećam, kao kafić. Ja imam 53 godine, tako da taj kafić postoji više od pola veka.

Anita Susuri: Možete li da nam ga opišete jer smo čuli da su ljudi tamo pevali, pili, jeli?

Haljit Gaši: Rekao sam vam da je Janjevo poznato kao mesto u kojem nije bilo međunacionalnih sukoba 800 godina, iako danas uđete u kafić i čujete da jedna osoba priča turski, druga albanski, romski, drugi hrvatski, a vi ne znate ko je Albanac, ko Hrvat, ko sebe naziva Turcima ili Romima.

U Janjevu je bilo noćnog života. Rekao sam vam da nisam bio deo noćnog života, ali moj ujak je živio dalje od moje kuće, pa sam prolazio pored centra na putu do njegove kuće. U tom malom centru bilo je oko dvanaest, trinaest kafića. Dvanaest, trinaest kafića punih ljudi, uvek su bili krcati, a noćni život je trajao do kasno u noć, do jutro.

Pogotovo kada su bili praznici, Uskrs i Sveti Đorđe. Sveti Đorđe Romski, oni su zapravo održavali zabavu. Počeli su da puštaju muziku i ostalo dan pre Svetog Đorđa. Sada nema takvih proslava.

Anita Susuri: Šta je sa kafićem ispred *Baščaršije*, da li je bio otvoren kada ste bili mlađi, da li se sećate?

Haljit Gaši: Da, ispred *Baščaršije*...

Anita Susuri: Da, 1928.

Haljit Gaši: Piše 28, ali taj kafić je imao pevače, imao je živu muziku. Nikada nisam ulazio, ali sam to viđao noću spolja, posebno za vreme proslave hrvatskih praznika. Bila je živa muzika i stvoreno je odlično raspoloženje, bilo je... i imali su veliki prihod od tih mesta. Kao što sam vam rekao, Janjevci su devet meseci zarađivali van Janjeva, ali su za tri meseca sve potrošili u Janjevu. Ta tri meseca koja nisu mogli da rade tokom zime proveli su u Janjevu. Imali su mnogo, sve kafane u Janjevu su imale mnogo posla.

Anita Susuri: Šta se još dešavalo tokom srednje škole? Kako se vaš život nastavio nakon toga?

Haljit Gaši: Za mene je, nažalost, od srednje škole do završetka fakulteta bio veoma težak period za mene, izuzetno težak. Osnovnu školu sam završio 1981. godine, a kada sam bio u osmom razredu, u

aprilu i martu, martu i aprilu su se dešavale demonstracije '81, bila je to izuzetno teška situacija. Onda smo išli u školu u jedno srpsko selo. Čak i '83. kada smo išli u Lipljan, morali smo da prođemo tri srpska sela, koja nisu imala pozitivan stav prema nama, nisu. Nismo imali nikakvih sukoba, ali nikada nismo bili prijatni jedno s drugim. Svaki put kad sam izlazio iz Janjeva, pa kad sam završio školu i fakultet, mama, neka počiva u miru, uvek sam je zaticao na vratima kako me čeka, misleći da mi se možda nešto desilo pošto sam morao da prođem pored ova tri sela. Bio je to veoma težak period za ljude iz Janjeva, Aklapa i *teqe*.⁷ Bilo je izuzetno teško.

Anita Susuri: Da li se sećate demonstracija '81, da li ste učestvovali?

Haljit Gaši: Da, da, jesam. Organizali smo demonstracije u Janjevu kao mladi ljudi bez potpune svesti o tome šta se dešavalo.

Anita Susuri: Koliko godina ste imali?

Haljit Gaši: Imao sam 15 godina. Sad ne mogu da se hvalim, kažem da sam bio potpuno svestan onoga što sam radio, radio sam to jer smo to morali da uradimo. Pridružio sam se iako nisam mogao da znam uzrok. Sada mogu lako da kažem da sam znao, ali nisam znao uzrok. Ali to je bio datum koji smo zapamtili. Mislim da je bio 4. ili 5. april kada su pokušali da organizuju demonstracije u Janjevu. Policija i organizatori su brzo otkrili. Ne znam ko je organizovao, ali ja sam bio deo toga.

Anita Susuri: Da li su svi učestvovali ili...

Haljit Gaši: Ne, nekoliko, bio je mali broj ljudi. Hrvati nisu marili za to, nisu marili za to.

Anita Susuri: Nakon srednje škole, da li ste nastavili svoje obrazovanje, gde...

Haljit Gaši: Završio sam Pravni fakultet u Prištini. Ali čim bi završili srednju školu, dobijali bismo poziv iz vojske.

Anita Susuri: Kakv je bio taj period?

Haljit Gaši: Vojska je takođe bila izuzetno teška. Nakon demonstracija '81 nisu imali... bilo koje nacije koje su živele u bivšoj Jugoslaviji nisu imale pozitivan stav prema nama zbog propagande. Imali su averziju prema nama, a da nas nisu ni poznavali. Nisu nas poznavali, ali su imali averziju prema nama. Kada nekome ništa ne uradite, a on oseća averziju prema vama, to samo pokazuje njihovu slabost, mi nismo imali ništa protiv Slovenaca, Hrvata, Bosanaca, pa čak ni Srba.

⁷ *Teqe* na albanskom, *tekke* na turskom, je loža sufijskog reda, u ovom slučaju bektašija. Naseljavaju je šajh ili *baba* i derviši.

Kroz istoriju su neprestano pokušavali da nas asimiluju. Nemamo osećaj da... nikome nismo dali život, i nemamo pravo da nikome oduzimamo život. Ali bilo je teško. Bio sam mlad i bilo mi je lakše ali za ljude koji su imali 24-25 godina... bio je jedan momak iz Preševa, posle fakulteta je radio u školskoj biblioteci, imao je velikih poteškoća, vodili bi ga na informativne razgovore. . Sa nama to nisu radili, jer smo bili mladi i nismo ništa postigli, ali generalno je bilo teško.

Svi su to prošli, bar tih trinaest meseci koliko smo služili u toj vojsci vodili bi svakog od nas na informativne razgovore koji su bili veoma naporni, bio je izuzetan psihološki pritisak.

Anita Susuri: Da li ste išli na Univerzitet u Prištini?

Haljit Gaši: Da, Priština.

Anita Susuri: Kako vam se tada činila Priština?

Haljit Gaši: Ja, da sam se ikad preselio iz Janjeva, možda bih živeo u Prištini. Ne bih zamenio Janjevo ni sa čim jer je istojia moje porodice čudna. Naši preci su se preselili iz Prištine u Janjevo. Deda mog oca je došao u Janjevo. Njegova žena je bila iz Janjeva, došao je da živi sa njom i ostao je u Janjevu.

Anita Susuri: Zašto je živeo u kući svoje žene?

Haljit Gaši: Bilo ih je devet sestara i nisu imale brata, a roditelji su odlučili da tamo živi jedan od devojčinih muževa. A od svih njihovih muževa, moj predak je bio najležerniji, pa je u Janjevo došao iz Prištine. Sada bih živeo samo u Prištini, nigde drugde. Janjevo... Priština, ovde sam se lepo proveo, a sada već neko vreme radim u Prištini.

Imao sam najbolje trenutke u životu. Najbolje vreme u našem životu je između 20 i 40 godina. To vreme svog života proveo sam u Prištini. Imam veoma lepa sećanja, izvanredna. Na primer, radio sam u Lipljanu jedanaest godina, ali ništa me ne vezuje za Lipljan, apsolutno ništa.

Anita Susuri: Kakva je bila Priština kada ste prvi put otišli tamo?

Haljit Gaši: Priština se puno promenila, nažalost, ne na dobar način...

Anita Susuri: Čega se sećate da se promenilo?

Haljit Gaši: Priština je bila čist grad, ali govoriću o njenoj fizionomiji. Bilo je nekoliko zgrada i nije bilo gužve. Miran grad, generalno miran grad. Đaci iz celog Kosova bi ga učinili živahnim, baš kao i gimnaziju u Lipljanu... Lipljan polako postaje živ grad, ali Priština je živahna zahvaljujući studentima i kulturnom životu.

Mnogo sam išao u pozorište. Uživao sam da idem u pozorište i gledam premijere. Jako smo se trudili da nabavimo karte za premijeru, jer reprize nisu bile toliko interesantne. Za Prištinu me vežu lepe uspomene, bio je miran grad. Voleli su da stvaraju, rade stvari, rade dobre stvari, daju Kosovu, ljudi iz Prištine su imali priliku da daju mnogo Kosovu.

Anita Susuri: Kakav ste utisak imali na tim premijerama? Jer kažu da su se ljudi posebno spremali kada su išli na premijere.

Haljit Gaši: Anita [obraća se osobi koja vodi intervju], teško je sada jer morate da doživite te trenutke i pričate o njima. Vama je lakše. Kada su Sabri Fejzulah [Sabri Fejzullahu, kosovski pevač] i njegov sin pevali kažem ljudima da treba da se imaju sredstava za snimanje, da se snimi svaka emocija, imate načina da snimate svaku uspomenu. Imali smo teškoće da sačuvamo čak i te slike koje smo napravili. Ali fotografi kažu dosta, ima ih malo... mana, mana moje generacije, kažem generacija, je da nismo pisali, nismo imali... ja nisam pisao dnevnik koji bi osvežio ta sećanja. Jer kad pročitate nešto, setite se, ali nažalost nismo pisali.

Anita Susuri: Da li ste stalno putovali iz Janjeva kao student?

Haljit Gaši: Ne, ne. Putovao sam samo tokom prve godine, posle toga sam živio tamo. Živeo sam u privatnom stanu godinu dana i u studentskom domu dve godine. Bio je siromašan ali odličan život u studentstkom centru, jako dinamičan život, jako dopadljiv život. Sjajni prijatelji, sjajni. Oni...

Anita Susuri: Šta ste radili sa svojim prijateljima? Da li ste izlazili?

Haljit Gaši: Da, izlazili smo. Kao studenti prava, imali smo prednost da ne moramo puno da čitamo, nismo morali puno da čitamo da bismo završili fakultet. Sad uopšte ne čitaju, ali mi smo učili barem jedan do dva sata dnevno, nismo čitali, učili smo. Stvarno smo učili. Takođe smo puno izlazili, bili smo grupa prijatelja koja je puno izlazila.

Anita Susuri: Koja mesta ste posećivali?

Haljit Gaši: Pa, uglavnom je to bilo nekoliko mesta. Uglavnom smo išli u park Grmija. Bilo je nekoliko mesta, nekoliko kafića, ali smo ih iskoristili, išli smo svaki dan u neki drugi. *Arabeska* [kafić] je bila poznata...

Anita Susuri: Gde je bila?

Haljit Gaši: Bila je ispred Newborn-a.

Anita Susuri: Pa, da li ste bili oženjeni dok ste bili na fakultetu ili ste počeli da radite? Ispričajte nam nešto o periodu posle univerziteta?

Haljit Gaši: Nakon univerziteta, počeo je pluralizam na Kosovu. Ja sam diplomirao 1990 i onda se uništilo. '90-e su se desili štrajkovi 3. septembra i svi zaposleni u društvenim ustanovama i u administraciji su otpušteni. Ljude su otpuštali iz kzadruga; situacija je bila izuzetno teška. Onda sam ja došao. Tih godina sad počeo da ulazim u politiku. Bio sam u Demokratskoj ligi⁸ puno godina...

Anita Susuri: Počeli ste odmah nakon univerziteta?

Haljit Gaši: Da, da, odmah nakon univerziteta. I nikada nisam...

Anita Susuri: Kako ste odlučili da uđete u politiku?

Haljit Gaši: Bilo je spontano, nije bilo pripremljeno. Reći ću vam jednu činjenicu o Janjevu. U Janjevu je bilo nekoliko jako obrazovanih ljudi, nažalost malo ih je. Janjevo Stefana Gečova imalo je vrlo malo obrazovanih ljudi. Ja sam jedan od retkih. Sada sam dobro živeo u Prištini i nastavio sam istim putem. Iako sam završio fakultet, nisam mogao da iskoristim znanje koje sam stekao sa pravnog univerziteta, pa sam morao nešto da uradim.

A ovo... Nikada nisam mislio da ću nakon što je moja porodica ulagala u moje obrazovanje 16 godina imati nesigurnu budućnost. Možda je jedina prilika koju sam imao bila da uđem u politiku tog vremena, organizujući pluralni život na Kosovu. A '93. godine sam počeo da radim kao sekretar u osnovnoj školi. Radio sam kao sekretar škole do 2000. godine, ali...

Anita Susuri: Vladimir Nazor ili...

Haljit Gaši: Stefan Gečov. Zvao se Vladimir Nazor do '90. tada... Janjevo je karakterističan slučaj, karakterističan je iz više razloga. Zove se *sui generis*, *sui generis*, poseban slučaj. Iz celog Kosova, Janjevo i Lipljan su jedina mesta gde je čak i osnovna škola bila zabranjena. Učili smo čak i u magacinima i... Pokušaću da nabavim kopiju tog CD-a, mislim da jedan nastavnik informacionih tehnologija ima, video koji smo napravili '95. Tamo gde su učenici sedeli da prate nastavu, *ode*⁹ smo pretvorili u kancelarije. Moja i direktorska kancelarija su bile u *odi* tri sa tri metra, imali smo trosed, sto i stolicu i koristili smo ga kao kancelariju.

Ovo je bilo, izvinite, zaboravio sam da pričam pred kamerom, malo sam postao emotivan, podsetili ste me na to vreme. Bilo je potrebno izuzetno zalaganje da se organizuju časovi za učenike. Nismo imali

⁸ *Lidhja Demokratike e Kosovës* - Demokratska liga Kosova, osnovana 1989. godine, kada je ukinuta autonomija Kosova, od strane grupe novinara i intelektualaca. DLK je brzo postala partija-država, okupljajući sve Albance, i ostala jedina partija do 1999. godine.

⁹ Oda - muške odaje u tradicionalnom albanskom društvu.

stolove, improvizovali smo stolove. Nisam bio majstor, ali sam radio na nekim stolicama za studente. Nisam ni znao da koristim eksere, ali sam morao da improvizujem i da budem majstor stolova. Pošto sam bio sekretar škole morao sam da se pripremam. Prve godine su sedeli na ciglama i sanducima. Onda smo druge godine, '95 napravili neke stolice. Jedan biznismen nam je dao daske, a mi smo improvizovali stolice.

Anita Susuri: Gde su bile te kuće?

Haljit Gaši: U našem naselju, malo dalje.

Anita Susuri: Ulica *Saraj*, zar ne?

Haljit Gaši: Da, da, u ulici *Saraj* i Dardaniji, glavnoj ulici. Tada se zvala Nene Tereza, sada se zove Dardanija. Pošto su morali da budu blizu jedni drugima, da ne bismo stavljali učenike svuda, studenti su pravili pauze na ulici jer nisu imali... zgrade nisu bile na istom mestu. Morali smo da imamo pet-šest takvih magacina da ih pretvorimo u učionice. Bilo je teško.

Dokumentarac koji ima nastavnik informacionih tehnologija to veoma dobro odražava. Veoma je pametan, još uvek nije u penziji, dobar je učitelj u Lipljanu, tamo predaje. Sada je uspešan, poslao je svoje učenike na takmičenje u Ameriku, školu u Lipljanu Hajrit Rašiti [Hajrit Rashiti]. Ali on ima taj neverovatan dokumentarac koji je i istorija i dokumentarac.

Postoji još jedna činjenica, priča se da postoje neki dokumenti koji govore da je prva albanska škola otvorena u Janjevu, u okviru janjevske crkve. Po franjevačkom naređenju škola je otvorena, imala je 13 učenika koji su 1625. godine učili albanski. Niko se iz Akademije nauka i umetnosti Albanije nije oglasio da to negira...

Anita Susuri: Da li je to zgrada blizu crkve, ili je bilo nešto drugo?

Haljit Gaši: Sada ne mogu da vam kažem da li je to bila ta zgrada ili neka druga zgrada, jer je tačno da je ta zgrada korišćena kao škola posle Drugog svetskog rata. Moje starije sestre su završile dva-tri razreda u toj zgradi, onda je podignuta ova stara zgrada, ona koja je srušena i prepuštena na milost i nemilost. Nova je izgrađena kasnije.

Anita Susuri: Zašto se desila ta promena?

Haljit Gaši: Zbog velikog broja učenika. Stara škola nije imala sanitarne čvorove unutra, samo spolja, a tada su Janjevci davali pet odsto prihoda porodice od '81. do '89. godine za izgradnju škole. Ulagali su u to, davali doprinos u izgradnji škole. I ova nova školska zgrada je doprinos Janjevaca, a ne države. Ali svi smo dali pet odsto prihoda naše porodice za novu školsku zgradu...

Anita Susuri: U vreme kada ste vi bili u školi, da li je bilo teško upravljati, mislim, bilo je Albanaca, Hrvata, Roma...

Haljit Gaši: Ne, nažalost radio sam samo u zgradama van škole. Zapravo, radio sam od jula '99. do decembra 2000. Ali prve godine nakon rata, prve godine nakon rata Hrvati su bili neodlučni, nisu dolazili u školu. Onda sam 2000. godine, na kraju 2000. godine napustio obrazovanje, više se tome nisam vratio.

Uglavnom sam radio u administrativnim institucijama i ne znam kakav je osećaj imati srpske nastavnike, albanske i hrvatske učenike i albanske i hrvatske učenike u istoj školi. Ne poznajem taj osećaj. Ali svi su išli u istu školu, Hrvati, Romi, Albanci, i oni koji su deklarirani kao Turci. Ali, pohađao sam nastavu u toj školi.

Anita Susuri: Odrasli ste u Janjevu i još uvek živite ovde. Kakvi su odnosi među ljudima? Da li su prijateljski?

Haljit Gaši: Rekao sam da 800 godina živimo zajedno i da nikada nije bilo sukoba. Možda je bilo braće koja su se međusobno ubijala, ali nije bilo etničkih sukoba, nije bilo individualnih ili kolektivnih sukoba. Naravno, deca su imala male i spontane verbalne sukobe, ali u Janjevu nije bilo sukoba poput ubistava među Albancima zbog osвете ili tako nešto. Među Albancima ili bilo kim drugim. U Janjevu je bilo malo ili uopšte nije bilo sukoba. Srećom, još uvek je tako.

Anita Susuri: Kada ste se oženili?

Haljit Gaši: Odavno (smeje se). Oženio sam se '93, septembra '93.

Anita Susuri: Kakvi su običaji u Janjevu? Proslave ili svadbe?

Haljit Gaši: Rekao sam vam da bi pripreme za svadbe počinjale godinu dana ranije. Na primer, kada sam se udala, pripreme su počele dva-tri meseca ranije. Ne kao drugi, ali... u mojoj kući je bilo muzike svaki dan dve-tri nedelje. Komšije su dolazile od popodneva do kasno u noć, ili rano ujutro, stalno je bila muzika. Pili smo čaj, jeli slatkiše, bila je lepa atmosfera. To je trajalo tri nedelje.

Druga poteškoća za nas, bilo nam je teško jer je gorivo bilo skupo, benzin i nafta su koštali dve-tri marke, a mi to nismo mogli da priuštimo. Kao prosvetni radnici, plaćali smo 50 maraka i litar benzina, tri-četiri marke... Ali ja sam zahvalan svima koji su došli na moje venčanje. Bilo je 30 auta kada sam... Nisam išao sam po ženu, tada nije bilo tako. Pogrešio sam što nisam otišao, trebalo je da prekršim tabu.

Ja i moja žena smo birali jedno drugo. 30 automobila je otišlo po nju u veoma teškom trenutku, a državna zastava je bila na prvom automobilu. Imali su problema sa Srbima ovde zbog zastave, ali na mojoj svadbi, srećom, nije bilo problema.

Anita Susuri: Kako ste upoznali vašu ženu?

Haljit Gaši: Upoznali smo se u Prištini, poznavao sam njenu sestru, ona je studirala u Gnjilanu i slučajno smo se sreli preko prijatelja i tako je počela naša veza.

Anita Susuri: Da li je vaša žena studirala?

Haljit Gaši: Ne, ona nije, ona nije studirala. Završila je srednju školu '90, kada je sistem propao. Nije studirala.

Treći Deo

Anita Susuri: Da li su Hrvati imali posebne proslave i svadbarske običaje u poređenju sa Albancima...

Haljit Gaši: Da, da, imali su. To je karakteristika koja potvrđuje da su Albanci. Nema *dimija*¹⁰ u narodnoj nošnji Hrvata iz Hrvatske. Imaju puno sličnosti sa našom nacionalnom nošnjom. Oni koji sebe nazivaju, koji se nazivaju Hrvatima, njihove mlade nose *dimije*. Bile su ručno napravljene, još uvek ih imaju i...

Anita Susuri: Da li su izlazili tako obučeni?

Haljit Gaši: Da, da, da, da.

Anita Susuri: Da li ste izlazili na ulicu da ih gledate?

Haljit Gaši: Da, da, da. Bilo je zabavno. Venčavali su se u crkvi i svi gosti su pratili par do crkve, šetali su po Janjevu sa živom muzikom, delili su slatkiše, delili su piće. Bilo je jako zabavno. Uvek su bili dobro raspoloženi tokom svadbi, zadržali su te tradicije.

Bili su naseljeni u dva naselja. U blizini Zagreba, mesta zvanog Dubrava, gde su bili uglavnom Hrvati, i srpskog sela u opštini Kinin, zove se Kistanje. U domove Hrvata u Kistanjama smešteni su oni koji nisu imali sredstava za izgradnju kuća. I tamo se tamošnja tradicija čuva, ali se tradicija janjevačkih Hrvata

¹⁰ Bele satenske pantalone koje se sužavaju do članaka u turskom stilu. Izrađuju se od oko dvanaest metara tkanine.

slabo vidi, jer to nije autohtona tradicija Hrvata, već tradicija (smeje se) Albanaca. I pozivali su jedni druge na svadbe.

Anita Susuri: Da li se sećate '90-ih kada su počeli da napuštaju Janjevo?

Haljit Gaši: Da, da, da.

Anita Susuri: Kako je to bilo?

Haljit Gaši: To je urađeno da bi se ubrzao proces odlaska Hrvata iz Janjeva, onih koji su sebe nazivali Hrvatima. Pored ekonomskih teškoća koje su nastale, bilo je i mnogo političkih teškoća. Jedan od njih je poginuo, bio je vojnik, bio je Hrvat, ovde u našem kraju...

Anita Susuri: Gde je bio ubijen?

Haljit Gaši: Ubijen je u Makedoniji i vratili su ga u kovčegu i to je ubrzalo migraciju ljudi koji su se u Janjevu nazivali Hrvatima. Procenjuje se da je Janjevo nekada imala oko 500-600 hrvatskih domova, a sada nema ni 30-40 domova. Kupili su ih neki Albanci, i muslimanske i katoličke veroispovesti. U opštini Lipljan postoje dva sela, Brus i Pašteš, ali su udaljenija, uglavnom su katoličke vere. Oni su katolici, ali Albanci. Prezivaju se Gaši, prezivaju se Gaši, i muslimanske i katoličke vere. Jesu, uglavnom su dolazili u Janjevo i kupovali kuće Hrvata, ali su kupili samo nekoliko. Kuće u Hrvata su pred propadanjem, posebno one stare.

Anita Susuri: Kako je bilo kad su krenuli da se iseljavaju...

Haljit Gaši: Tužno.

Anita Susuri: Spomenuli su kamione na ulicama...

Haljit Gaši: Ne, ne. Išli su pojedinačno, ne organizovano, ali na primer, svakog drugog ili trećeg dana, cela porodica bi se iselila. Ali ne, nije bilo organizovanih kamiona. Organizovana migracija, pa, nije deset porodica išlo odjednom, već su išli pojedinačno, dan za danom... ali bila je teška, teška situacija.

Anita Susuri: Kako je vama bilo?

Haljit Gaši: Bilo nam je duplo teže. Generacija mog oca i stariji iskusili su kako je napustiti zemlju. Na primer, članovi moje porodice su otišli u Tursku. Rođaci mog oca otišli su u Tursku. Ponekad ih posetimo, moj otac, neka počiva u miru, nikada nije imao prilike da ih poseti. Tako da je mom ocu i njihovom ocu bilo duplo teže. Na sreću, moj otac nije bio živ da vidi odlazak Hrvata, ali je video kada su mu rođaci i stričevi migrirali u Tursku.

Anita Susuri: Da li ste bili prijatelji sa nekim od Hrvata koji su emigrirali?

Haljit Gaši: Ne, nisam imao mnogo prijatelja Hrvata. Moj brat je imao više prijatelja, ja nisam zbog obrazovanja koje sam imao, nisam imao mnogo prijatelja. Imao sam prijatelja koji je išao u školu da postane sveštenik, sretali smo se s vremena na vreme. Živi negdje u Italiji, Hrvat, njegova porodica živi u Hrvatskoj, ali smo se dobro družili.

Bilo mi je jako teško kada je išao u sveštenučku školu jer smo bili dobri prijatelji. Ali drugi su verovatno imali, imali su širi krug. Migracije su imale veliki uticaj na privredu i na međuljudske odnose, kao i na društvo. Život je bio veoma živahan i donosili su prihode. Radili su, bili su vredni ljudi. Tamo nisu isti kao što su bili u Janjevu, a ne kao u Janjevu. Postali su teret državi i socijalnoj pomoći.

Anita Susuri: Kako se vaš razvoj sa politikom nastavio od '90-ih?

Haljit Gaši: Ja, svi događaji koji su se dešavali 20 godina u opštini Lipljan, od '90-ih do 2000-ih, bio sam deo tih dešavanja. Ali i deset godina kasnije, do 2010. godine, bio sam veoma aktivan u politici. Od 2013. sam prekinuo sa politikom. Međutim, od '90-ih do '99. imali smo dodatne motive. Bili smo u ropstvu i to nije bila prava politika, ali smo kroz politiku pokušali da učinimo nešto dobro za naciju, učinimo nešto dobro, da skinemo strani jaram sa Kosova.

Bio je drugačiji osećaj, bilo je više volje, više solidarnosti. To je bilo posle '99, 2000, to je bio osećaj promene države i osećaj ludovanja za materijalnim stvarima, toliko nam je stalo do materijalnih stvari. Nadam se da će nam Bog pomoći i pokazati nam pravi put, jer nam je toliko stalo do materijalnih stvari, to govorim. Uradili smo tako malo stvari za kulturu.

Naš izgovor je da su nas internacionalci sprečili da radimo dobre stvari. Internacionalci nisu imali nikakvog uticaja na dobro obrazovanje, na dobru kulturu. Imali smo kulturni život. Trebalo bi da imamo dobru zdravstvenu zaštitu. Ovo su tri stuba koja moraju biti dobra, ali nisu. Bio sam deo politike i osećam deo odgovornosti što oni nisu dobro urađeni.

Anita Susuri: Da li se sećate ratnog perioda? Kako je bilo?

Haljit Gaši: Naravno da se sećam, bio sam u najboljim godinama kada...

Anita Susuri: Da li ste bili u Janjevu?

Haljit Gaši: Da, neprestano sam bio u Janjevu. Janjevo, iz Janjeva niko nije otišao. Imali smo goste iz mnogih delova opštine Lipljan, najviše iz opštine Lipljan, istočnog dela, dolazili su iz Verševca u Krojmir i Šalju. Bilo je malo ljudi, ne mnogo, ali onih koji su mogli da dođu u Janjevo. Trudili smo se da

ih dočekamo sa svime što smo imali i da se osećaju kao kod kuće. Sve su ostavili iza sebe, a mi smo se trudili, pokušavali smo da razgovaramo sa njima. Da ih nateramo da zaborave, bar dok su bili sa nama. Pokušali smo da živimo sa njihovim bolom.

Anita Susuri: Da li vam je hrvatska zajednica pomogla?

Haljit Gaši: Nisu se usuđivali, nisu se usuđivali. Ali nisu nam stajali na putu. Najveća pomoć je bila kad nam nisu stajali na putu. Bilo je pojedinaca koji su pomagali, bilo je pojedinačnih slučajeva, ali ih je bilo malo.

Anita Susuri: Da li ste imali neka teška iskustva tokom rata ili nešto slično?

Haljit Gaši: Ja lično nisam, ali naš komšija je ubijen. Janjevo ima žrtvu rata. Otišao je u jedno selo ovde blizu, Šaškovac, to je selo u opštini Janjevo, ali je blizu Janjeva, udaljeno je manje od dva kilometra. Otišao je tamo, bio je odatle, rođen je u tom selu, ali je u jednom trenutku došao da živi u Janjevu. Otišao je tamo da proveri kuću svog brata koju su vojnici spalili i pucali su na njega izdaleka i ubili ga. Bilo nam je jako teško onog dana kada je ubijen.

To je bilo... onda je bilo malo... došao je policajac i maltretirao neke građane. Kažu da je poginuo u saobraćajnoj nesreći, bio je nadređeni u jugoslovenskoj vojsci, srpskoj vojsci, nije bilo jugoslovenske vojske. Imao je nesreću, ali je maltretirao Janjevce. Albanci i Romi uopšte, za Hrvate ne znam. Janjevo su sačuvali kao svoje gnezdo jer su se po ceo dan tukli, a onda su noću dolazili u one kafane koje su imali Hrvati, pili *raki*¹¹ i jeli meso, gde su Hrvati morali da ih služe. Albanci u to vreme nisu imali kafiće.

Anita Susuri: Šta ste radili nakon rata?

Haljit Gaši: Nastavio sam da idem u školu, generalno sam se trudio da školu dovedem do pravog nivoa. Uspeli smo da dobijemo donaciju da završimo novu školu, kojoj su doprineli i građani. Imali smo projekte, onda sam preuzeo odgovornost i u opštini. Imao sam nekoliko mesta gde sam preuzeo odgovornost u opštini i trudio sam se...

Anita Susuri: U opštini Lipljan, tako?

Haljit Gaši: Opština Lipljan. Da, da, opština Lipljan.

Anita Susuri: Da li je taj period bio težak za vas i kako vam je bilo?

Haljit Gaši: Imajući odgovornosti i nemogućnost pomoći kada su mnoga sela spaljena, postojala je velika potražnja, ali je kapacitet pomoći bio ograničen. Opštinski budžet je bio veoma mali. Bilo je

¹¹ *Raki* je često alkoholno piće koje se pravi destilacijom fermentisanog voća.

donatora koji bi nas nekada poslušali, nekad ne, nekada su te donacije zloupotrebijene. Ali trudili smo se koliko smo mogli da nikoga ne odbijemo jer je to bilo teško vreme, ljudi su izgubili sve za šta su godinama radili, izgubili su to u toku dana. Izgubili su svoje najmilije, to je otežalo situaciju, ali je, hvala Bogu, prošlo bez većih trauma. U istoriji smo poznati kao ljudi koji brzo vraćaju situaciju, brzo se oporavljamo, kao nacija smo se brzo oporavili u odnosu na ono kakvi smo bili. U to vreme bilo je teško upravljati institucijama.

Anita Susuri: Kako se nastavila vaša politička aktivnost?

Haljit Gaši: Onda nakon 2001-2004 je bio jako težak period, onda nakon događaja 2004,¹² i oni su nam zadali udarac. Pogođen je razvoj Kosova. Događaji iz 2004, iz marta 2004. su jako loše uspomene za mene. Ne samo za mene, već za sve one koji su doživeli tu situaciju iz 2004, to je bio rat, mini revolucija.

Anita Susuri: Gde ste tada radili?

Haljit Gaši: Još sam bio u opštini. Do danas se niko ne pita ko je to organizovao. Nije se dogodilo samo od sebe. Bilo je to jako teško vreme, veoma teško, Albanac je patio više od bilo koga drugog. Ako su to organizovali Albanci... Mislim da nije, to su moje sumnje. Ne mogu da kažem da je to definitivno tako, ali sumnjam da su to organizovali Albanci. Jer da su Albanci to organizovali, Albanci ne bi bili ubijani. Hajde da ne ulazimo sada u zavere.

Anita Susuri: Kako se život nastavio posle toga? Počeli ste da radite u Prištini...

Haljit Gaši: Kada sam završio svoj mandat u Lipljanu, otišao sam da radim na centralnom nivou tri godine i ponovo sam se vratio. Tri godine u Prištini su bile dobre, radio sam sa instancom koja je prva stvorena, upravom za telekomunikacije. Bio sam odgovoran za mobilnu telefoniju. Veoma cenjena institucija, ali generalno Albanci ne znaju kako da stvore dobre institucije. Nismo uspjeli u tome, iako smo imali priliku da od njega napravimo dobru instituciju. Zatim sam oko sedam meseci radio u Ministarstvu državne uprave. U Lipljan sam se vratio 2007. godine, radio sam u opštini Lipljan oko sedam godina. Od 2016. godine radim u Skupštini Kosova i mislim da ću sa sadašnjim poslom otići u penziju.

Anita Susuri: Čime se sada bavite?

Haljit Gaši: Ja sam deo jedinice koja podržava predsedavanje skupštinom i sednicama. Pripremamo scenarije, izveštaje i odluke. Svaka odluka koja se donese... ono što vidite da čita predsednik skupštine,

¹² U martu 2004. na Kosovu su izbili neredi nakon glasina da su dvoje albanske dece Srbi oterali u reku Ibar, gde su se udavila. Dok je jedini dokaz o napadima bilo svedočenje preživelog dečaka, strah i ogorčenost su se brzo širili, mobilizujući hiljade ljudi protiv srpskih pojedinaca i imovine. Naknadna istraga UN-a, koju je vodio norveški diplomata Kai Eide, opisuje događaje.

ko god da je vodi, deo je naše jedinice. Dajemo pravne savete, pravne savete kako da se odobri predlog zakona, napravi inicijativni zakon, sve je to deo te jedinice.

Anita Susuri: Da li je težak posao?

Haljit Gaši: Ne, nije težak posao, to je profesionalna služba, jako dobro se snalazim tamo.

Anita Susuri: Šta, na primer... Na šta ovih dana provodite najviše vremena? Šta radiš više? Imate li neki hobi ili nešto slično, ili je posao nešto centralno u vašem životu?

Haljit Gaši: Do prošle godine sam igrao košarku sa decom i prijateljima. Prošle godine sam prestao da igram. Košarka je moja strast. Igram kad mogu posle posla. Mislio sam da ću, kad se približim penziji, nabaviti neke pčele, da se pozabavim time. Ako poživim toliko, kako kažu.

Anita Susuri: Pošto smo kod sporta, htela sam da, kao i vi, znam da je Janjevo nekada imalo... znači, u Janjevu se razvijao sport. Da li se sećate toga?

Haljit Gaši: Da, Janjevo je imalo dva popularna kluba. Imalo je fudbalski klub koji je finansirala Fabrika Metalac, bila je fabrika metala, proizvodila je brave i tako je pre rata bila veoma profitabilna fabrika u Janjevu. Tamo je plata bila dobra. Imali su oko 600-700 zaposlenih, uglavnom iz Janjeva i iz opštine Lipljan. Sav prihod je bio dobar za zaposlene. Finansirali su sport. Pomenuo sam dva kluba, fudbalski klub koji je bio u drugoj ligi Kosova i odbojkaški klub. Generalno, nismo imali gde da iskažemo svoje talente. Imali smo školsko dvorište gde su igrali odbojku a oni su imali mizerno fudbalsko igralište. Ali i u tim uslovima bilo je...

Anita Susuri: Tamo su trenirali ili...

Haljit Gaši: Da, tamo su trenirali. Ali uprkos lošim uslovima rezultati nisu izostali. I to je finansirala, finansirala je fabrika Metalac, imali su sredstva da finansiraju oba kluba, i odbojkaški i fudbalski klub.

Anita Susuri: Jeste li išli na ove utakmice? Jeste li ih gledali?

Haljit Gaši: Da, da, ovde u Janjevu nismo išli dalje jer...

Anita Susuri: Da li je mnogo ljudi išlo na ove događaje?

Haljit Gaši: Da, dosta ljudi jeste. Uglavnom, kada su išli u srpska naselja, nije im bilo lepo, tukli su se sa Srbima. Srbi su napadali i Hrvate, ne samo Albance.

Anita Susuri: Sada imate decu i živite ovde u Janjevu. Da li ovde idu u školu ili...

Haljit Gaši: Da, moja najstarija ćerka je završila engleski jezik na Univerzitetu u Prištini, druga ćerka studira u Turskoj, treća ćerka studira tursku književnost, a sin studira fizičko vaspitanje.

Anita Susuri: Da li žive ovde ili...

Haljit Gaši: Da, da. Oni žive ovde. Moja ćerka...

Anita Susuri: Ima li perspektive za mlade u Janjevu?

Haljit Gaši: Ne, ne.

Anita Susuri: Zašto?

Haljit Gaši: Pa ovde se uopšte teško živi. Dobro je dok se samo spava u Janjevu.

Anita Susuri: Zašto? Šta se promenilo?

Haljit Gaši: Pa suzila se mogućnost stvaranja materijalnih dobara. Kako žive neke porodice u mestu gde nema vodovoda, ja bih otišao noću, a ne danju, otišao bih preko noći. Žive u izuzetno teškim uslovima. Nose vodu na konjima, čekaju da se kante napune dva-tri sata. To je težak život, težak je život. Mogućnost da zarađujete za život za svoju porodicu je teža. Ne možete da se bavite farmom ili zanatom, oni su nestali. Ako radite u hotelu, plaćate od 150 do 200 evra mesečno, šta ćete s tim, nije dovoljno ni za jednu osobu. Dakle, život u Janjevu je težak zbog loših materijalnih uslova.

Anita Susuri: Htela sam da vas pitam za praznike za koje se Hrvati vraćaju. Kakva je atmosfera kada dođu?

Haljit Gaši: Do pre nekoliko godina, do pre četiri-pet godina bila je zabavna atmosfera, a sada je nestala. Zbog loših finansijskih uslova koje imaju u Hrvatskoj, na primer, 2003. godine je proslavljena 700. godišnjica dolaska Hrvata. Bilo je veliko slavlje, bilo je mnogo gostiju. Obeležena je 700. godišnjica kada je u vreme Dubrovačke Republike u Janjevo došao prvi došao prvi Hrvat poznat crkvenim knjigama. Finansirala ga je hrvatska država. Bila je to dobra proslava.

Anita Susuri: Jeste li bili tamo?

Haljit Gaši: Da, bio sam.

Anita Susuri: Kako je bilo?

Haljit Gaši: Dobro, dobro, generalno je bilo dobro. Počasni gost je bio tadašnji premijer Kosova Bajram Redžepi. Bilo je mnogo učesnika, mnogo učesnika koji su došli iz Hrvatske. Vladala je atmosfera...

Anita Susuri: Šta je bilo posebno tog dana?

Haljit Gaši: Bilo je posebno jer su se ljudi vratili u Janjevo posle mnogo godina. Bilo je ljudi, na primer, koji su napustili Janjevo '90. godine i nikad se nisu vratili do 2003. Kada su došli u Janjevo posle trinaest godina promenio se osećaj da upoznaju ljude koje su poznavali, da vide kako su se ljudi promenili posle trinaest ili četrnaest godina, mnogo. I... dodirujem li mikrofon?

Anita Susuri: Ne, ne, u redu je.

Haljit Gaši: I osećaj okupljanja ljudi. Jedina mana tog događaja bila je što ga je sveštenik personalizovao. Sveštenik je ista generacija kao i ja, dve godine je stariji. Osnovnu školu je završio u Janjevu, zatim srednju crkvenu školu i fakultet u inostranstvu, mislim u Hrvatskoj i Italiji. On je osoba koja mnogo personalizuje stvari. Sve što se dešava u Janjevu želi da veže za svoj posao. To je bila jedina mana tog događaja. Druga mana je da bi mogao da ponovo uspostavi Janjevo da je imao dobru volju. Mogao je to da obnovi razvojem i investicijama, ali nije želeo ulaganja u Janjevo. Ne znam zašto, ali nije voleo investicije.

Anita Susuri: Imate li nešto da dodate, nešto što ste možda zaboravili?

Haljit Gaši: Ja govorim uopšteno, možda sam dosta toga zaboravio da kažem, ali u ovom trenutku ne mogu da se setim šta bih mogao da dodam.

Anita Susuri: Dobro, hvala vam.

Haljit Gaši: Hvala.